

Список використаних джерел :

1. Вовк Н. Новітні маркетингові стратегії просування бібліотечних установ. *Вісник Книжкової Палати*. 2017. № 2(247). С. 7–9.
2. Качанова Е. Ю. Инновационная политика : цели, этапы, методы. URL : http://www.library.ru/1/kb/articles/article.php?a_uid=48.
3. Матеріали Всеукраїнської науково – практичної конференції директорів обласних бібліотек для дітей «Сучасна бібліотека для дітей – платформа для культурного розвитку громади» 8–10 жовтня 2019 р. URL : <https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=8928>

Лук'яненко Олександр

*доктор історичних наук, доцент кафедри культурології
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)*

ЛЕОН БАТИСТА АЛЬБЕРТІ : ПОГЛЯДИ НА СОЦІУМ КРИЗЬ ПРИЗМУ «ГРОМАДЯНСЬКОГО» ГУМАНІЗМУ

«Наперед знаючи, що ми смертні і що на нас можуть звалитися будь-які нещастя, ми, тим не менш, повинні робити те, що так високо цінували мудреці : працювати, щоб минуле і сучасне принесли користь часові, який ще не настав».
Л. Б. Альберті [1, с. 138]

Леон Батиста Альберті (1404–1472 рр.), «ідеал всебічно розвиненої людини», народився у місті Генуя. Батько хлопця – представник впливової купецької родини – через політичні інтриги був змушений покинути малу батьківщину – Флоренцію.

У 1428 році Альберті закінчив Болонський університет, отримавши ступінь доктора канонічного права. Після цього понад 30 років життя гуманіста (1428–1462 рр.) були пов'язані з роботою у папській канцелярії в Римі. Робота при Святому Престолові не похитнула його світоглядних позицій. Леон Батиста Альберті відомий глибокими гуманістичними переконаннями, які формувалися у гострій боротьбі із середньовічною схоластиком. Саме у таких дискусіях Леон Батиста приходив до ідеї про ідеальну людину : творчо активну, душевно врівноважену, мудру, сповнену розуміння своєї гідності.

Зразком людини-будівничого світу може виступати сам мислитель. Альберті знаний не лише як філософ. Він – талановитий математик, автор першого трактату про шифрограми. Він – вправний архітектор, який спроектував палаццо Ручеллаї та фасад Санта Марія Нова у Флоренції. Леон

Батиста – і прекрасний поет, автор першої граматики італійської мови, творець комедій, авторство яких за їх досконалість помилково віддавали поетам античного світу. Серед талантів цієї обдарованої людини зазначимо й талант живописця, музиканта, теоретика мистецтв і педагога-новатора.

Уся творчість генія Альберті направлена на проблеми земного буття людини. Дійсність (реальність) була вихідним пунктом усіх його робіт, що кидало виклик пануючій ідеології католицької церкви з її проповідями покори та самовідданості служінню недосяжному Богові.

Розробляючи концепцію ідеальної людини та суспільства, в якому їй судилося жити, Альберті не міг не торкнутися у своїх роздумах проблеми багатства. Ця тема поміж іншим піднімається у трактаті «Про архітектуру» та в діалозі «Про сім'ю». Так у першому він зазначає: «Той, хто хоче знайти справжню та вдалу окрасу, той розуміє, що вона полягає не і розмірах багатства, а більш за все в талантах розуму» [1, с. 142].

Первинне ставлення гуманіста до накопичення грошей не містить у собі позитиву. Воно повинне займати чи не останнє місце серед усіх земних благ. Тому людині не слід жити надією, що лише банківські капітали допоможуть їй завоювати славу чи шану у суспільстві. В цьому погляди мислителя не суперечать панівній католицькій ідеології: жадоба до накопичення грошей засуджувалася як недостойна вільної душі людини-творця: «Отже, не слід закріпачувати душу заради збагачення і для того лише, щоб перебувати у розніженому спокої, але слід використовувати багатство так, щоб не бути закріпаченим» [2, с. 196].

В чому ж полягає правильне використання багатства з точки зору флорентійця? По-перше, кожному слід усвідомити, що багатство належить до дарунків примхливої Долі. Людина не повинна сильно перейматися відсутністю грошей, бо вони все одно не будуть підконтрольні людині, яка їх накопичувала. Натомість необхідно радіти їм, поки гроші є в наявності, дякуючи щедрості Фортуни. І, радіючи, не забувати бути щедрими у відповідь [3, с. 401].

Таке розв'язання проблеми багатства відсуває Альберті ввід офіційної церковної ідеології, яка з презирством ставилась до матеріальних благ. Філософ же казав, що весь негативний вплив багатства може бути нейтралізований використанням грошей на користь собі чи суспільству. Тому саме через меценатство та подібні до нього види діяльності можливо прослідкувати моральне навантаження грошей.

Тільки через призму суспільної користі слід розглядати і потяг до накопичення грошей. Якщо таке устремління має на меті допомогу тим, хто її потребує чи задоволення інших величних цілей, воно вітається. Інакше нічого, окрім втрати спокою, розчарувань ця справа не принесе. «Багатства надмірні набагато небезпечніші та неприємніші – підкреслює Альберті – ніж

найскромніша бідність. Дуже часто багатства, здобуті нечесним шляхом, є шкідливими» [2, с. 200]

Із проблемою багатства поруч ставиться проблема розвитку ідеальної людини. Гармонія внутрішнього «Я» особистості може бути розхитана багатством (а точніше, марнотратством, що може виникнути на його основі). Рятівною силою із збереження рівноваги духовних сил є бережливість. Леон Батиста Альберті так відгукувався про неї : «Вважаю, що ніхто не має сумнівів, що бережливість корисна, необхідна, чесна та похвальна; що ще є важливим для накопичення якщо не бережливість?» [4, с. 398]. Гуманіст відносить її до розряду святих вчинків, приписуючи бережливості в заслугу те, що вона, нібито допомогла уникнути багатьох грішних вчинків.

Іншим рятівним для гармонізації внутрішнього особистісного світу явищем філософ вважає меценатство. Великі витрати на побудову культових чи світських споруд, що стануть окрасою міста, цілком можуть протистояти негативним впливам багатства на людину. Гроші зі сфери матеріальної включаються до сфери духовної. Вони допомагають закарбувати у віках славу тієї чи іншої родини. Тому із самоцілі багатство родини перетворюється у засіб завоювання авторитету, слави та поваги серед громадськості. А це чи не головне для Альберті, сповідувала ідей «громадянського» гуманізму.

Визнаючи роль грошей у справах людини, відомий італієць каже наступне : «Хто живе в бідності, відчуває у цьому світі велику нестачу та великі втрати, і, можливо, йому було б краще вмерти, аніж жити в бідності» [4, с. 397].

Які ж способи накопичення багатства могли бути обґрунтованими з моральної точки зору? Перш за все, наголосимо, що Леон Батиста стояв на позиції, за якою жодне накопичення капіталу не повинне було нести збитки іншим громадянам. Головне, щоб «грошові маси розподілялися серед великої кількості людей, з чого витікає чимала користь для нужденних» [2, с. 179]. Це, можливо спостерігати у діяльності мануфактур, ремісничих цехів, у торгівлі. Але описуючи важливість економічного благополуччя окремих сімей як складових держави, гуманіст Альберті приходить до думки, що «немає більш справедливого способу збагачення, ніж заняття землеробством» [2, с. 198]. Визначальним тут є той факт, що володіння землею (віллою) та робота на ній є не просто збагаченням у матеріальному плані. Великим є духовний потенціал подібного роду занять : гармонія з навколишнім світом, що зароджувалась у процесі контакту з природою вілли, є необхідною складовою розвитку «ідеальної людини» Альберті.

Окрім того, що вілла – це джерело духовних сил, злагоди сім'ї, вона постачає своїм володільцям великий чистий та постійний прибуток, який лише примножується з роками. Життя на віллі має ще один плюс : воно виступає яскравим прикладом бережливості – запоруки позитивного впливу багатства.

Обізнаність італійця Альберті у багатьох речах – від механіки до теології – дозволили йому виробити і пропагувати власні погляди на роль багатства (грошей) в житті людини. Представник «громадянської» течії в гуманізмові бачить багатство корисним лише за умови його доцільного використання для гармонізації суспільства. Він розглядає його крізь призму свого ідеалу стосунків у соціумі, за якими інтереси особистості узгоджувалися та узгоджувалися з інтересами суспільства. Тому проблема грошей, їх ролі та місця в системі соціальних цінностей неодмінно стояла поруч із проблемою формування нового типу людини – вільного творця кращого майбутнього.

Підсумовуючи, спробуємо дати загальну характеристику економічних поглядів мислителів Апеннінського півострова. Світобачення гуманістів п'ятнадцятого століття формувалися у період буремних змін, що відбувалися на теренах Італії. До влади приходили впливові багаті родини, що монархізувало колишні республіки. А тому суспільство, яке мислителі прагнули бачити як ідеал, було досить схоже на устрій держави (республіки), яка втрачала свої позиції під натиском монархічних тенденцій з боку клану Медичі.

Невідривно із соціальними поглядами (питаннями суспільної користі) пов'язане й тлумачення економічних зв'язків всередині соціуму. Досить крайніми є погляди гуманістів на багатство та бідність. Мислителі засуджують як перше, так і останнє, якщо ці явища перетворюються у крайнощі. Однак як Франческо Філельфо, так і Леон Батиста Альберті радять виправдовувати багатство та жагу до накопичення грошей за умови використання отриманих коштів у соціальній сфері (через меценатство та благодійництво). Осуду воно потребує у разі перетворення на мету життя (негативним прикладом у творчості обох філософів виступає Козімо Медичі). Бідність вітається тоді, коли вона не штовхає людину до ведення асоціального способу життя, а є виявом задоволення людських потреб з найменшою кількістю затрачених зусиль.

Загалом, гуманісти не відкидають економіку на задвірки свого світу – ідеального та гармонійного (хоча б і тільки на сторінках їх творів). Гроші визнавалися нервами державами, а тому потребували уваги та поваги, як засіб досягнення соціального благополуччя. Так Франческо Філельфо ставить їх в один ряд з такими поняттями як «дружба» та «благоденство малої вітчизни», а Леон Батиста Альберті радить радіти їм, коли гроші через милість Долі є в наявності.

Соціально-економічні погляди мислителів XIV–XV століття торкалися й проблеми користі того чи іншого виду діяльності. І хоча Маттео Пальмієрі та Л. Б. Альберті відводять чільне місце великим грошовим операціям (оптова торгівля, купецькі союзи тощо), все ж першість тримається за землеробством. Гуманіст Флоренції виходили з позицій формування нового ідеалу гармонійної людини. А життя й праця на віллі забезпечувала досягнення цієї мети :

- гармонія тілесного і духовного через зв'язок з Природою,
- бережливість (нейтралізувала негатив грошей – за Л. Б. Альберті),
- свобода волі та творчості (за М. Пальмієрі).

Таким чином, на основі отриманих узагальнень, ми можемо охарактеризувати бачення суспільного ідеалу гуманістів XIV–XV століття як середовище духовно та економічно вільної, активної особистості, яка гармонійно розвивається та удосконалюється з урахуванням інтересів усього соціуму.

Список використаних джерел :

1. Абрамсон М. Л. От Данте к Альберти. Москва : Наука, 1979. 176 с.
2. Брагина Л. М. Итальянский гуманизм. Этические учения XIV–XV веков. Москва : Высшая школа, 1977. 254 с.
3. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности. Москва : Наука, 1989. 272 с.
4. Альберти Л. Б. О семне. *Опыт тысячелетия : Средние века и эпоха Возрождения : Быт, нравы, идеалы.* Москва : Юристь, 1996. С. 362–410.
5. Этико-политические дебаты гуманистов Кватроченто : Л. Бруни, П. Браччолини, Л. Б. Альберти. Леонардо Бруни Аретіно. *Дж. Реалле, Д. Антисери. Западная философия от истоков до наших дней. Средневековье.* Санкт-Петербург : Петрополис, 1994. С.241–242.
6. Леон Батиста Альберті. *Год Б. В. Педагогічна думка доби європейського Відродження (XV–XVI ст.) : люди та ідеї (Ч. 1). Навч. посібник : практикум.* Полтава : АСМІ, 2004. С. 43–51.
7. Леон Батиста Альберті. *Дж. Реалле, Д. Антисери. Западная философия от истоков до наших дней. Средневековье.* Санкт-Петербург : Петрополис, 1994. С.243–246.
8. Леон Батиста Альберті. *Опыт тысячелетия : Средние века и эпоха Возрождения : Быт, нравы, идеалы.* Москва : Юристь, 1996. С. 359–361.
9. Леон Батиста Альберті. *Сочинения итальянских гуманистов (XV век) / под ред. Л. М. Брагиной.* Москва : Изд-во Моск. Ун-та. 1985. С. 332–333.

Любива Олена

*магістрантка Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – доцентка Р. Винничук)
(м. Полтава)*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ

Ще у 2004 році С. Гантінгтон, автор книги «Зіткнення цивілізацій», опублікував монографію «Хто ми?» Виклик американській національній ідентичності». Книга присвячена аналізу ключової проблеми сучасного